

PROBLEME ÎN LEGĂTURĂ CU PREDAREA LIMBII ROMÂNE ÎN ȘCOLILE PEDAGOGICE

DE

A. NICOLESCU

Studiul limbii române ridică probleme interesante și complexe la școlile pedagogice, care « au sarcina importantă ca, prin înlăturarea greșelilor și lipsurilor din predarea limbii române, să ridice nivelul științific și metodic al lecțiilor lor, asigurând elevilor cunoștințe teoretice, temeinice și deprinderi practice de expunere orală și scrisă »¹.

Elevii școlilor pedagogice trebuie să aibă neconținut în fața ochilor misiunea lor de viitori învățători. Ei trebuie să fie conștienți de datoria pe care o au de a învăța și de a se pregăti, temeinic și cu seriozitate, pentru a face față cu cinste sarcinii nobile de a învăța viitoarele generații de elevi, chemați la învățatură de revoluția noastră culturală.

Acest proces de însușire și de predare a cunoștințelor nu se poate face, însă, fără o perfectă cunoaștere a principalului mijloc de comunicare— « limba » — cu atât mai mult cu cât școlile pedagogice pregătesc învățători pentru clasele I—IV ale școlilor elementare, în care limba română este obiectul principal de predare. Învățătorul trebuie să cunoască și să folosească perfect limba literară. El trebuie să cunoască bine gramatica limbii române, precum și scrierea corectă.

Programa de limba română a școlilor pedagogice ține seama de faptul că elevii școlilor pedagogice sunt absolvenți ai școlii de șapte ani, așa încât predarea gramaticii în cei patru ani trebuie să fie nu numai o recapitulare a celor învățate, dar și o adâncire a problemelor. Programa școlilor pedagogice adoptă sistemul liniar. Predarea gramaticii după sistemul liniar înseamnă repartizarea materialului în așa fel, încât să cuprindă întreaga perioadă de patru ani, cât ține școala

¹ Programa de limba română pentru școlile pedagogice de învățători și educatoare, București, 1952, p. 3—4.

pedagogică. Materialul este repartizat în felul următor: în anul I vocabularul fonetică și morfologia, până la numeral, inclusiv; în anul al II-lea restul morfologiei și sin axa propoziției; în anul al III-lea sintaxa frazei, punctuația și ore de lingvistică generală. În anul al IV-lea, în care sunt prevăzute pentru gramatică numai 2 ore pe săptămână, adică 64 de ore pe an, se face repetarea materiei predate în cursul celor trei ani.

Sistemul liniar are avantajul că face posibilă o adâncire a diverselor probleme de limbă, fără pericolul unei repetări stereotipe a materiei. Programele dinainte aveau lipsuri mari în această privință, întrucât prevedeau parcurgerea materiei în întregime în fiecare an. Teoretic se prevedea că repetarea trebuie să fie însoțită de o adâncire a materialului. În practică, însă, acest lucru era imposibil, din cauza bogăției materialului și a orelor, reduse la număr, destinate studierii limbii române. Programa actuală este întocmită cu atenție. Se vede preocuparea de a semnală profesorului problemele cele mai importante care trebuie studiate în cursul fiecărui an.

Roadele programei bine întocmite s'au văzut la examenele de limba română care s'au dat în vara acestui an. Elevele Școlii pedagogice nr. 2 din București și-au însușit bine cunoștințele de limbă prevăzute de programă. Elevele vorbesc cu ușurință și dezvoltă fără greutate subiectele permise, ceea ce dovedește o stăpânire temeinică a materialului parcurs în timpul anului.

Din păcate, mai dănuie încă părerea greșită că limba română trebuie să se facă numai în cadrul orelor de română, și anume în cele de limbă, adică de gramatică. Profesorul școlilor pedagogice, mai ales, trebuie să-și dea seama că însușirea temeinică a limbii române este un proces complex, care nu se poate realiza decât cu concursul tuturor disciplinelor și profesorilor.

Este adevărat că programa de limbă diferă de cea pentru literatură, cum nici nu se putea altfel. Este adevărat, de asemenea, că chiar programa de limbă este compartimentată, după cum e vorba de gramatică, de dezvoltarea vorbirii și activitatea în legătură cu cartea, de metodică limbii române. Această împărțire este justificată de cerințe didactice. Ea nu trebuie, însă, să se simtă în procesul învățământului. Diversele aspecte ale procesului de învățământ trebuie să se împletească strâns și armonios. Sarcina înlăturării greșelilor și lipsurilor în folosirea limbii române trebuie să devină o sarcină comună a tuturor profesorilor, indiferent de materia pe care o predau. Realizarea acestui obiectiv îi va convinge pe elevi, mai mult decât orice alt argument, de importanța însușirii limbii române.

Examele care s'au dat în vara acestui an au arătat cum se oglindește această compartimentare în practica învățământului. Elevii cunosc materia și o dezvoltă cu ușurință, dar nu reușesc să îmbine cunoștințele câștigate și să le folosească cu succes în domenii diferite. Astfel, de pildă, una din probele examenului de literatură română la anul al IV-lea dela școlile pedagogice constă în analiza metrică și stilistică a unui fragment de poezie. Această probă ar fi un minunat

prilej pentru a lega problemele de literatură de cele de limbă. Elevii nu fac însă din păcate, nici un fel de observații privitoare la limbă, sărăcind în felul acesta răspunsul. De asemenea se observă uneori și o lipsă de grijă în citirea fragmentului. Preocupați de problemele pe care le pune fragmentul și de răspunsul pe care trebuie să-l dea, elevii citesc neîngrijit. Elevii trebuie să se obișnuiască să citească expresiv totdeauna, nu numai la anumite ocazii. Trebuie să li se explice că dobândirea deprinderilor de lectură expresivă ajută în mare măsură înțelegerea celor citite. Nu rareori răspunsurile greșite au ca punct de plecare o citire lipsită de nuanțare. În plus, trebuie să li se atragă luarea aminte asupra importanței pe care o prezintă însuși ea deprinderii de citire și vorbire expresivă pentru calitatea lor de viitori învățători.

S'a constatat că, atunci când profesorul știe să îmbine analiza gramaticală cu cea stilistică, elevii urmăresc cu mai multă atenție problemele de limbă. La o lecție deschisă ținută la Școala pedagogică de fete din Cluj, tovarășa profesoară a însoțit analizele gramaticale de aprecieri stilistice: funcția stilistică a adjectivului, repetiția, semnificația timpurilor etc. Analizele stilistice aplicate textelor alese cu grijă plac elevilor și le deșteaptă interesul și dragostea pentru problemele de limbă.

Legată de această problemă este grija pentru pronunțarea corectă. Absolvenții școlilor pedagogice trebuie să cunoască și să folosească cu ușurință limba literară. Pentru aceasta e bine să cunoască și particularitățile graiurilor din diferite regiuni ale patriei noastre. Numai ținând seama de aceste particularități, viitorii învățători vor fi de un real ajutor elevilor. Limba folosită de învățători trebuie să fie limba literară, model de urmat pentru copiii deprinși cu diverse pronunțări regionale. Însușirea limbii literare cere din partea elevilor un efort continuu și susținut. De aceea profesorii școlilor pedagogice trebuie să acorde acestei probleme o mare atenție. Elevii trebuie să-și dea seama că ei vor trebui, ca învățători, să se preocupe în mod permanent de formarea deprinderii cititului, deoarece cu prilejul cititului se formează întreg bagajul de cunoștințe, atât în perioada școlarizării, cât și în viața de om matur.

Învățătoarele școlii de aplicație de pe lângă Școala pedagogică de fete din Cluj au reușit cu mult succes să pună în practică la clasele a II-a — a IV-a metoda citirii explicative, folosind un material didactic și procedee cât mai atrăgătoare, mai variate (jocuri de cuvinte, ghicitori, repetarea unor fragmente semnificative sau valoroase din punct de vedere literar, citirea pe roluri etc.). Citirea explicativă a mers mână în mână cu povestirea conținutului din partea elevilor, cu alcătuirea de scheme rezumative pe tablă și cu instituirea unor caiete de rezumate. Învățătorii au reușit, în felul acesta, în numeroase cazuri, să desvolte nu numai gustul pentru carte și simțul pentru frumos, ci și un întreg complex de sentimente și idei în spiritul educației comuniste.

Paralel cu cunoașterea limbii literare, absolventul școlii pedagogice trebuie să stăpânească principiile de bază ale ortografiei limbii române. Din păcate,

în lucrările scrise mai sunt încă destul de numeroase greșeli. O greșală supărătoare și generală, în lucrările scrise cercetate, o constituie punctuația atributivelor determinative și explicative. De altfel, chiar profesoara care a corectat lucrările a greșit punând virgulă înainte de orice *care*, fără să facă distincție între *care* explicativ și determinativ! Supărătoare este de asemenea și folosirea excesivă a lui *care*, formând un adevărat « lanț de relative »: « când unul din tovarăși a fost prins sub o dărâmatură, el a fost acela *care* fără să mai aștepte să înceapă să dea la o parte bucățile de piatră *care* căzuseră peste tovarășul său de muncă *care* a fost salvat dela moarte ».

Programa, sau mai bine zis aplicarea practică a programei, mai are încă multe de făcut în direcția îmbinării noțiunilor teoretice cu aplicațiile practice. Studiul gramaticii în școlile pedagogice trebuie să dea întâietate legăturii cu practica. Elevii trebuie să învețe gramatica pe baza contactului direct și nemijlocit cu limba vie, vorbită sau scrisă. Ei trebuie să aibă neconținut prezent în minte faptul că tot ceea ce învață vor trebui să predea la rîndul lor. Conștiința viitorului profesii îi va face să privească cu mai multă curiozitate și interes exercițiile practice, analiza gramaticală a unui text, alcătuirea de exemple pentru ilustrarea fiecărui fapt de gramatică, scoaterea de exemple din operele literare cunoscute, transformarea construcțiilor gramaticale etc. Diferitele forme pe care poate să le ia legătura cu practica, începând cu analiza propoziției și până la ținerea lecțiilor practice, trebuie să urmărească crearea unor deprinderi absolut indispensabile viitorului învățător. Pentru a evita pericolul învățării regulilor în mod mecanic, cunoștințele predate trebuie strâns legate de studierea morfologiei și a sintaxei pe baza exercițiilor practice. Exercițiile practice, îmbinate cu cunoașterea limbii literare, a ortografiei și punctuației, înlesnesc însușirea gramaticii și ajută la consolidarea și lărgirea cunoștințelor.

Examinarea la Metodica predării limbii române la anul al III-lea la Școala pedagogică nr. 2 din București a arătat că elevele stăpânesc mai bine cunoștințele teoretice și se descurcă mai greu atunci când sunt puse în fața unui text. Greșelile făcute la analiza gramaticală a textelor arată că în timpul anului nu s'a insistat în deajuns asupra exercițiilor practice. Lipsa aceasta este remediată, în mare măsură, în anul al IV-lea, după cum arată rezultatele obținute la examene. Absolvenții anului al IV-lea la examenul de diplomă au dat dovadă de mai multă îndemânare la aplicațiile practice.

Datorită lipsei de îndrumare din partea profesorului de specialitate, din partea învățătorilor la care se ținea lecția și din partea metodicienilor, lecțiile practice de gramatică s'au prezentat la un nivel scăzut. Adesea elevii au fost nelămuriiți chiar dela întocmirea planului. Nu rare au fost cazurile când au existat divergențe în alcătuirea planului de lecție: indicațiile învățătorilor nu erau de acord cu cele ale profesorilor de specialitate sau cu ale celui de pedagogie, și invers. Elevul era pus în situația să redacteze de două, trei ori planul pentru aceeași lecție. La examenul de diplomă acești absolvenți s'au prezentat

cu serioase lipsuri în ce privește problemele de gramatică. În general, chiar dacă se cunoșteau definițiile, absolvenții nu știau să dea exemple, ceea ce este inadmisibil pentru viitorii învățători.

Problema analizei de text rămâne una dintre cele mai importante probleme, asupra căreia trebuie să se îndrepte și pe viitor întreaga atenție a învățământului în școlile pedagogice. Dată fiind importanța ei deosebită pentru pregătirea viitoarelor cadre și, deci, pentru instruirea noilor serii de elevi, se cuvine să fie privită cu o grijă deosebită. Nu trebuie pierdut din vedere niciun moment că în școlile pedagogice nu interesează atât măsura în care elevii și-au însușit materialul teoretic, cât mai ales cum se descurcă ei când sunt puși în contact direct cu materialul viu al limbii și, deci, în ce măsură vor putea predă, odată ajunși învățători. Ei trebuie să fie învățați să folosească la gramatică, pentru ilustrarea diverselor probleme, și cunoștințe dobândite la literatură. Exemplele nu trebuie să fie nici lozinci, nici improvizații puerile; ele trebuie să ilustreze foarte bine problema și e bine să fie luate din versuri sau fragmente din autori clasici. La examenul de diplomă al anului al IV-lea dela Școala pedagogică nr. 2 din București a fost evidentă dificultatea pe care o întâmpinau elevele când era vorba să-și ilustreze expunerile teoretice cu exemple. Grija de a-și culege exemple din literatura pe care o parcurg de-a-lungul anului le va face să se oprească, cu mai multă atenție, asupra limbii și felului în care este scrisă opera literară respectivă, ceea ce va contribui în mod simțitor la cunoașterea și înțelegerea operelor literare. De fapt, elevele cunoșteau pe dinafară numeroase versuri din diverși autori, cum s'a văzut la examenul de literatură, numai că n'au fost învățate să folosească aceste cunoștințe și la gramatică. Trebuie să li se arate că gramatica se poate face — și trebuie să se facă — și în afara orelor de gramatică, la literatură sau, chiar, prin observarea exprimării orale din fiecare zi. Odată câștigată, această deprindere îi va ajuta să înțeleagă mai bine problemele legate de metodică. De asemenea, prin observarea zi de zi a limbii folosite în scris sau oral, se ajunge la o reală îmbogățire a vocabularului folosit. Observând cuvintele folosite, elevii își vor da seama că vocabularul limbii noastre este bogat și variat, se vor deprinde să lămurească cuvintele pe care le folosesc și vor ajunge să-și îmbogățească fondul activ de cuvinte.

În această privință programa nu insistă în deajuns. Trebuie accentuată problema îmbogățirii continue a vocabularului limbii noastre, cu atât mai mult cu cât studiul limbii române începe în anul I cu studierea vocabularului. Recapitularea pe care programa o prevede în anul al IV-lea îi va ajuta pe elevi să adâncească diversele aspecte ale vocabularului.

Din observațiile făcute cu prilejul examenelor de limba și literatura română la școlile pedagogice, se pot trage unele concluzii generale.

Programele pentru școlile pedagogice de învățători și educatoare, atât pentru limba română cât și pentru literatura română, sunt redactate cu atenție și con-

științiozitate. Ele pot fi îmbunătățite în sensul îmbogățirii lor pe baza Gramaticii Academiei R.P.R., care urmează să apară.

În privința metodicii limbii române, care constituie problema cea mai importantă a pregătirii profesionale în școlile pedagogice, trebuie mereu accentuată legătura strânsă dintre studiul teoretic și practică. Metodica limbii române nu trebuie să fie atât o disciplină teoretică, cât prilejul cel mai nimerit de a transforma cunoștințele de metodică a limbii în deprinderi pedagogice. Nu trebuie să se piardă din vedere, nici un moment, faptul că școala pedagogică este o formă *practică* de învățământ.

Institutul de lingvistică, căruia i-a revenit sarcina redactării unei gramatici științifice, ar trebui să se gândească, pe baza gramaticii mari, la alcătuirea unui manual științific de gramatică pentru școlile pedagogice, care ar putea fi totodată și manual de gramatică pentru mase mai largi de învățatori.

La examenele de limbă s'a observat că printre chestiunile de examen n'au figurat întrebări privitoare la noțiunile de lingvistică generală. Acestei lipse i se datorește și faptul că, în răspunsurile pe care le-au dat la chestiunile de limbă, elevii nu au folosit niciodată cunoștințele dobândite la acest capitol de mare importanță instructiv-educativă. Cunoștințele generale despre limbă îi vor ajuta pe elevi să înțeleagă mai bine problemele legate de limba română.

Școlile pedagogice trebuie să ajungă să dea societății învățatori bine pregătiți, capabili să formeze noii cetățeni ai Republicii noastre Populare.

(Articol redactat pe baza materialului cules de pe teren de colectivele institutelor de lingvistică).

